

Memoria Vie: Comemorarea Holocaustului Romilor în Educația Contemporană; Samudaripen: Povestea Nespusă a Holocaustului Romilor

Introducere:

Acest ghid educațional a fost elaborat în conformitate cu Strategia Națională pentru Prevenirea și Combaterea Antisemitismului, Xenofobiei, Radicalizării și a Discursului Instigator la Ură 2024-2027, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 540/2024. În cadrul acestei strategii, **Acțiunea B1.6** subliniază importanța dezvoltării de resurse educaționale care să sprijine profesorii și elevii în înțelegerea și comemorarea **Holocaustului împotriva romilor**, cunoscut sub denumirea de „Samudaripen”.

Scopul principal al acestui ghid este de a furniza informații istorice, mărturii autentice și instrumente pedagogice adaptate, menite să faciliteze predarea și învățarea despre **Samudaripen**. Prin promovarea cunoașterii și înțelegerii acestui capitol tragic al istoriei, ne propunem să contribuim la prevenirea și combaterea discriminării, intoleranței și discursului instigator la ură în societatea contemporană.

Acest material este destinat atât cadrelor didactice, pentru a le sprijini în procesul educațional, cât și elevilor, pentru a le oferi o perspectivă amplă și empatică asupra suferințelor îndurate de comunitatea romă în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Prin utilizarea acestui ghid, sperăm să încurajăm reflecția critică, empatia și respectul pentru diversitate în rândul tinerelor generații.

Ghidul își propune să:

- Furnizeze informații istorice exacte despre persecuțiile suferite de romi în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial;
- Ofere mărturii autentice ale supraviețuitorilor, pentru a înțelege impactul acestor evenimente asupra comunității rome;
- Pună la dispoziție resurse educaționale și activități didactice menite să sprijine integrarea acestui subiect în curriculumul școlar.

Un obiectiv esențial al acestui ghid este **încurajarea comemorării Zilei de 2 august** în școli, ca moment de reflecție și învățare despre trecutul nostru comun. **Ziua de 2 august** reprezintă **Ziua Europeană de Comemorare a Holocaustului Romilor** și este un moment anual de aducere aminte pentru victimele genocidului, având un rol esențial în cultivarea unei culturi a memoriei. Prin activități educaționale dedicate

acestei zile, dorim să promovăm valori precum toleranța, respectul și înțelegerea între diversele comunități etnice și culturale.

De asemenea, acest ghid mai abordează o etapă esențială din istoria romilor – perioada **sclaviei romilor și dezrobirea lor**, așa cum a fost descrisă de Mihail Kogălniceanu, un moment semnificativ în lupta pentru drepturile fundamentale ale comunității rome, având un impact profund asupra traiectoriei istorice a acestora.

Prin utilizarea acestui ghid, sperăm să contribuim la formarea unor tineri conștienți de istoria lor, capabili să aprecieze diversitatea și să participe activ la construirea unei societăți mai juste și mai incluzive.

Cuprins

Memoria Vie: Comemorarea Holocaustului Romilor în Educația Contemporană;	1
Capitolul 1: Introducere – De ce marcăm Holocaustul împotriva romilor	4
Capitolul 2: Cine sunt romii – istorie, migrații, context european.....	5
Capitolul 3: Politicile rasiale naziste și impactul asupra romilor	8
Capitolul 4: Holocaustul romilor în Europa – date, țări, tipologii.....	11
Capitolul 5: Cazul României – Deportările în Transnistria.....	13
Capitolul 6: Mărturii ale supraviețuitorilor	16
Capitolul 7: Recunoașterea oficială – 2 august, Ziua Europeană de Comemorare a Holocaustului Romilor	19
Capitolul 8: Ghid pentru profesori – Cum marcăm Ziua de 2 august în școli	22
Capitolul 9: Resurse educaționale și bibliografie extinsă	24
Capitolul 10: Cronologie istorică a persecuțiilor romilor în Europa	27
Capitolul 11: Hărți cu deportările și lagărele majore	29
Capitolul 12: Fișe de lucru pentru lecții (pentru profesori)	31
Capitolul 13: Cazuri exemplare de curaj și solidaritate.....	39
Capitolul 14: Combaterea discursului instigator la ură.....	41
Capitolul 15: Glosar de termeni utili	45
■ Postfață: „De ce e important să ne amintim?”	49
Bibliografie.....	48

Capitolul 1: Introducere – De ce marcăm Holocaustul împotriva romilor

---

Ce este Samudaripen-ul?

Termenul **Samudaripen** provine din limba **romani** și înseamnă „ucidere în masă” sau „genocid”. Este cuvântul folosit de comunitatea romă pentru a desemna genocidul suferit de romi în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Deși această tragedie nu a beneficiat de aceeași recunoaștere publică precum Holocaustul evreilor, impactul său a fost devastator: se estimează că între **250.000 și 500.000 de romi** au fost uciși pe întreg continentul european.

Adăugire: Înainte de **Samudaripen**, romii au trecut prin **sclavie** și **marginalizare sistematică** în Țările Române. Timp de sute de ani, romii au fost considerați „bunuri mobile”, vânduți și cumpărați ca obiecte, supuși muncii forțate și înfomețați. Această perioadă de sclavie a avut un impact profund asupra comunității romi, iar emanciparea acestora nu a fost completă până în 1856. Perioada sclaviei a creat un context favorabil acutizării stigmatizării sociale, făcându-i pe romi vulnerabili în fața persecuțiilor ulterioare, inclusiv în perioada regimului nazist.

De ce este important să comemorăm acest moment?

Comemorarea Holocaustului romilor este un act de recunoaștere istorică, reparație morală și educație pentru viitor:

- **Recunoaștere istorică:** Romii au fost persecutați, arestați, deportați, înfomețați și exterminați în lagărele naziste și în teritoriile controlate de regimuri fasciste, inclusiv în România (prin deportările în Transnistria).

Această persecuție nu a fost un fenomen izolat, ci o continuare a unei istorii de **sclavie** și **marginalizare** care a început cu sute de ani înainte de Al Doilea Război Mondial.

- **Reparație morală:** Mult timp, aceste suferințe nu au fost recunoscute oficial. Tăcerea și uitarea au contribuit la marginalizarea romilor și la negarea contribuției lor la istoria și cultura europeană.

Recunoașterea istorică a sclaviei romilor și a impactului său asupra acestora este esențială pentru înțelegerea completă a tragediilor suferite de comunitatea romă, oferind astfel o bază solidă pentru comemorarea Holocaustului romilor.

- **Educație pentru viitor:** Studiarea **Samudaripen**-ului ajută elevii să înțeleagă cum se nasc ura, intoleranța, rasismul, și cum pot fi combătute. Le oferă repere pentru a construi o societate bazată pe dreptate, empatie și respect pentru diversitate.

A înțelege contextul istoric al sclaviei și al marginalizării romilor contribuie la dezvoltarea unui cadru educațional complet, în care elevii sunt conștienți nu doar de tragedia din timpul războiului, dar și de cauzele structurale ale persecuției îndelungate a romilor.

---

2 august – Ziua Europeană de Comemorare a Holocaustului Romilor

În data de **2 august 1944**, aproximativ **3.000 de romi** (bătrâni, femei, copii) au fost uciși în camerele de gazare de la **Auschwitz-Birkenau**, în ceea ce istoricii numesc „Noaptea lichidării **Zigeunerlager**-ului” (Lagărul Țiganilor).

În 2015, **Parlamentul European** a stabilit această zi ca Zi oficială de comemorare la nivelul Uniunii Europene. În România, această dată este marcată anual prin evenimente educaționale, artistice și civice în școli, muzee, comunități locale sau instituții.

Ce ne propunem prin acest ghid și prin activitățile din școli

Prin folosirea acestui ghid, profesorii și elevii sunt invitați să:

- descopere o parte esențială și dureroasă a istoriei europene, inclusiv **sclavia** romilor și cum această perioadă a marcat fundamentele persecuției ulterioare;
- înțeleagă mecanismele de discriminare și marginalizare, atât în perioada de sclavie, cât și în perioada persecuțiilor din timpul regimului nazist;
- își dezvolte empatia și spiritul civic, recunoscând impactul pe termen lung al marginalizării romilor asupra comunității lor și a societății în ansamblu;
- se implice activ în cultivarea memoriei și respectului față de victimele Samudaripenului, dar și față de romii care au suferit din cauza sclaviei și marginalizării de-a lungul secolelor.

Capitolul 2: Cine sunt romii – istorie, migrații, context european

---

Originea romilor și migrarea lor spre Europa

Romii sunt un popor cu origini în **nord-vestul Indiei**, mai exact în zona **Rajasthan-Punjab**, de unde au început să migreze în valuri succesive începând cu secolul al IX-lea. Studiile lingvistice, genetice și istorice confirmă legătura cu limba sanscrită și culturile din sudul Asiei. Traseul lor migrator i-a purtat prin **Persia** (Iranul de azi),

Armenia, Imperiul Bizantin și, în final, **Europa de Sud-Est**. Până în secolele XIV–XV, comunități de romi erau deja prezente în spațiul balcanic, în **Țările Române, Ungaria, Germania și Franța**.

Această migrație a romilor, deși a fost una pașnică, a fost urmată de o perioadă de **marginalizare și sclavie** în multe dintre țările europene. Începând cu **secolul XIV**, romii au fost considerați „bunuri mobile” în Țările Române și au fost supuși sclaviei.

Denumiri și confuzii istorice

Romii au fost adesea confundați cu alte populații, etichetați greșit sau stigmatizați:

- Denumirea de „**țigan**” (folosită peiorativ) derivă din grecescul **athinganoi** („de neatins”), cu sens de eretic sau impur.
- În Europa de Vest, au fost numiți **Gypsies**, pornind de la ideea greșită că ar proveni din Egipt.
- În Imperiul Habsburgic, erau considerați „**vagabonzi**” și „**asociali**”;

Aceste denumiri, folosite pentru a discrimina și stigmatiza romii, au fost un preambul pentru marginalizarea lor ulterioară și pentru instituirea sclaviei în Țările Române, care avea să dureze mai mult de 500 de ani. Abuzurile fizice și ruperea familiilor rome au avut consecințe durabile asupra culturii și identității lor.

Romii în Țările Române – între sclavie și marginalizare

Romii au ajuns în **Țările Române** în **secolul al XIV-lea** și au fost imediat înrobiți, fiind considerați „**bunuri mobile**” ce puteau fi vândute, moștenite sau donate. Sclavia romilor a durat aproape **500 de ani** (până în 1856), timp în care ei au fost împărțiți în trei mari categorii:

- ai mănăstirilor (lucrau pe lângă așezăminte religioase)
- ai boierilor (folosiți în gospodării sau la muncă în aer liber)
- ai Curții domnești (folosiți pentru meșteșuguri, muzică, transport)

După abolirea sclaviei, romii au fost eliberați legal, dar nu și integrați social – nu li s-a acordat pământ, educație sau sprijin pentru locuire. Mulți au fost nevoiți să rămână în sărăcie extremă sau nomadism.

Deși romii au fost **eliberați legal în 1856, dezrobirea lor** nu a adus automat integrarea socială. Ei au continuat să fie marginalizați și să trăiască în condiții de sărăcie extremă. Aceste experiențe au consolidat **stigma** care a continuat să-i urmărească și care a contribuit la marginalizarea lor în perioada interbelică și, ulterior, în timpul regimului nazist.

Romii în Europa Occidentală

În **Europa Centrală și de Vest**, romii au fost, de asemenea, persecutați:

- expulzați din orașe (**Germania, Elveția, Franța**);
- interziși prin legi de „purificare urbană” (**Austria, Olanda**);
- închiși în „case de corecție” sau internați forțat;
- supuși la asimilare forțată și control militar.

Această stigmatizare istorică a creat imaginea colectivă falsă a romilor ca fiind „**nomazi**”, „**fugari**”, „**delincvenți**” sau „în afara civilizației” – stereotipuri care persistă și astăzi.

Percepția greșită a romilor ca „**nomazi**” a fost, în mare măsură, rezultatul marginalizării lor istorice și a perioadelor de sclavie. După emancipare, romii au continuat să fie tratați ca o „categorie socială periculoasă” în multe state europene, inclusiv în România, unde aceștia au fost marginalizați chiar și în timpul regimului interbelic.

O cultură bogată, dar adesea invizibilă

Romii au contribuit la patrimoniul cultural european prin:

- muzică (influențe în jazz, flamenco, muzică lăutărească și clasică)
- meșteșuguri tradiționale (metalurgie, tâmplărie, fabricarea de unelte)
- literatură orală și mitologie romani
- arta decorativă și vestimentație distinctă

Cu toate acestea, cultura lor a fost rar valorizată oficial, fiind mai degrabă folosită exotic sau denigrată.

De-a lungul istoriei lor, romii au avut o cultură **bogată și diversificată**, dar adesea au fost marginalizați și asociați cu imagini negative. Aceste stereotipuri sunt profund legate de istoria sclaviei, care a rămas un capitol esențial nerezolvat în cadrul culturii și identității lor.

Astăzi – o comunitate diversă, dar vulnerabilă

Există multiple subgrupuri (**Căldărari, Ursari, Spoitori, Lovari, Sinti, Manouche** etc.), vorbitori sau nu de limba romani, practicanți ai unor tradiții diferite. În **România**, datele oficiale (**Recensământ 2021**) indică peste **569.000 de persoane** care se autoidentifică drept romi, însă estimările reale depășesc **1 milion**.

Mulți romi continuă să se confrunte cu:

- sărăcie extremă,
- segregare școlară și locativă,
- discriminare instituțională,
- acces redus la sănătate și muncă decentă.

Discriminarea și marginalizarea romilor sunt fenomene care continuă și în prezent, iar rădăcinile acestei situații sunt adânc înfipte în perioada de sclavie, care a fost un factor determinant în consolidarea sărăciei și în perpetuarea stigmatizării.

Concluzie

Cunoașterea istoriei și diversității culturale a romilor este esențială pentru o educație echitabilă, fără prejudecăți. Înțelegând rădăcinile **marginalizării** și complexitatea identității rome, putem construi o societate în care elevii romi și neromi se simt în siguranță, reprezentați și respectați.

Capitolul 3: Politicile rasiale naziste și impactul asupra romilor

Ideologia nazistă și noțiunea de „rasă pură”

Regimul nazist condus de Adolf Hitler a fost fundamentat pe o ideologie rasistă care propunea „curățarea rasială” a societății germane. Această doctrină promova superioritatea „rasei ariene” și considera că toate celelalte „rase” sau grupuri etnice – inclusiv romii – erau „degenerate” și „periculoase”.

Romii au fost clasificați drept „**asociali**”, „disgenici” sau „pericol rasial”. Stereotipuri istorice fundamentate în jurul unor idei ca nomadismul, criminalitatea sau igiena precară au fost instrumentalizate pentru a-i exclude și distruge.

De-a lungul secolelor de sclavie în Țările Române, romii au fost considerați „bunuri mobile” și supuși tratamentelor inumane. Această istorie de **marginalizare și sclavie**

a contribuit la stigmatizarea lor ca „asociați” și „fără valoare”, un stigmat care a fost exploatat de regimul nazist pentru a-i include în grupurile vizate pentru exterminare.

Legile de la Nürnberg (1935)

În 1935, Germania nazistă a adoptat așa-numitele **Legi de la Nürnberg**, care au creat o distincție juridică între cetățenii germani „de sânge pur” și ceilalți. Aceste legi:

- interziceau căsătoriile și relațiile sexuale între germani și „ne-germani” (inclusiv romi);
- anulau cetățenia persoanelor considerate „străine rasial”;
- au deschis calea spre măsuri coercitive: internare, deportare, sterilizare.

Romii au fost supuși înregistrării forțate în registre speciale, anchetați de **Biroul pentru Igiena Rasială** și urmăriți prin intermediul poliției speciale.

Legile de la Nürnberg se bazau pe ideologii eugeniste, care se susțineau prin pseudoștiință. Regimul nazist a continuat să folosească această mentalitate discriminatorie pentru a justifica persecuțiile și exterminările ulterioare.

Decretul Himmler și începerea deportărilor

În 1938, **Heinrich Himmler**, liderul SS și al Poliției Secrete, a emis un decret special privind „lupta împotriva flagelului țigănesc”, care marca începutul politicii de eliminare sistematică a romilor:

- au fost create **lagăre speciale** pentru romi în Germania (ex: **Marzahn** – Berlin);
- au fost operate razii în masă asupra cartierelor de romi;
- au fost introduse proceduri de **sterilizare forțată** a femeilor rome;
- copiii au fost separați de părinți și trimiși în instituții controlate de stat;
- romii care lucrau legal și aveau acte au fost concediați, iar bunurile le-au fost confiscate.

În multe dintre aceste cazuri, romii au fost supuși unor traume istorice care le-au afectat identitatea și structurile familiale, o situație care a fost exploatată și mai mult de regimul nazist.

Zigeunerlager-ul de la Auschwitz-Birkenau

În 1943, la **Auschwitz II-Birkenau** a fost amenajat un sector special numit **Zigeunerlager** – **Lagărul pentru țigani**. Aici au fost închiși aproximativ **23.000 de romi**, aduși din toată Europa ocupată.

Condițiile în **Zigeunerlager** erau inumane:

- supraaglomerare (5-6 persoane pe pat de lemn),
- lipsă de apă potabilă și hrană,
- acces inexistent la tratament medical,
- copii folosiți pentru experimente medicale, inclusiv de către **Josef Mengele**.

În noaptea de 2 spre 3 august 1944, aproximativ **3.000 de romi** rămași în **Zigeunerlager** au fost gazați și incinerați, în ceea ce este cunoscut drept „Noaptea lichidării romilor”.

Deportarea și exterminarea romilor în **Zigeunerlager** sunt direct legate de **stereotipurile rasiale** și de **istoricul marginalizării lor**. Aceste măsuri represive și genocidare au fost justificate de regimul nazist prin ideologia eugenică.

Sterilizările forțate și experimentele medicale

Pe lângă exterminarea fizică, nazismul a aplicat o politică de **eugenism activ** față de romi:

- mii de **femei rom** au fost sterilizate fără consimțământ;
- **copiii romi** au fost supuși la injecții experimentale, amputări sau contaminări intenționate;
- mulți romi au fost supuși la studii de **antropologie rasială**, inclusiv măsurători craniene și fotografii nud forțate.

Aceste experimente inumane reflectă continuitatea tratamentului abuziv aplicat romilor, continuând brutalitatea din perioada sclaviei. În regimul nazist, romii nu au fost doar persecutați, ci au fost tratați ca suboameni, pentru a demonstra „superioritatea rasei ariene”.

Statutul romilor în regimurile aliate cu Germania nazistă

Persecuțiile împotriva romilor nu au fost limitate la Germania:

- În **Croația**, romii au fost internați și exterminați în **lagărul de la Jasenovac**;
- În **Slovacia**, autoritățile au creat **lagăre speciale de muncă** pentru romi;
- În **Ungaria**, după 1944, mii de romi au fost deportați în lagărele germane;
- În **România**, regimul Antonescu a aplicat o politică rasială proprie, detaliată în **capitolul următor**.

Regimul românesc condus de mareșalul **Ion Antonescu** a aplicat politici rasiale severe față de romi, incluzând deportări în **Transnistria**, unde au murit mii de romi din cauza condițiilor inumane.

Concluzie

Politica rasială a regimului nazist a avut un efect devastator asupra comunităților romilor din Europa. Sistemul s-a bazat pe legislație, birocrație, pseudo-știință și aparatul represiv de stat. Romii au fost victime ale unei politici de exterminare deliberată, alături de alte grupuri vizate de regimul nazist.

Acest capitol ne ajută să înțelegem cum statul modern poate deveni un instrument al urii, atunci când sunt eliminate valorile drepturilor omului, democrației și empatiei.

Capitolul 4: Holocaustul romilor în Europa – date, țări, tipologii

Un genocid european, nu doar german

Holocaustul romilor (Samudaripen) a fost un proces sistematic, desfășurat pe întregul teritoriu controlat de Germania nazistă și de aliații săi. Deși nu a existat un plan oficial denumit explicit „Soluția Finală pentru romi”, tratamentul aplicat acestora a fost adesea identic cu cel al evreilor: arestare, deportare, muncă forțată, exterminare.

Importanța acestui capitol este să arătăm elevilor dimensiunea continentală a tragediei romilor, mult mai amplă decât câteva episoade izolate. Dezrobirea romilor în 1856 nu a însemnat doar o eliberare legală, ci și o perioadă de marginalizare severă, în care romii, chiar dacă erau liberi din punct de vedere legal, au continuat să fie tratați ca „suboameni” și excluși din structurile sociale. Stereotipurile și discriminarea care au rezultat din sclavia romilor au avut un impact major asupra modului în care aceștia au fost tratați în perioada nazistă, pregătind terenul pentru persecuțiile ulterioare.

Estimări ale victimelor

Din cauza lipsei de evidențe complete, cifrele exacte variază, dar cercetătorii estimează:

- Între 250.000 și 500.000 de romi uciși în Europa;
- În unele regiuni, până la 70-80% din populația romă a fost exterminată (ex: Polonia, Croația, Țările Baltice);
- Romii au fost vizați în cel puțin 12 țări europene.

Ceea ce face genocidul romilor deosebit de tragic este faptul că romii au fost victime ale unui proces de marginalizare sistematică, care a început mult înainte de ascensiunea nazismului. Sclavia romilor a fost o perioadă de abuzuri continue care a creat un climat de excluziune și stigmatizare care a permis regimurilor fasciste să aplice măsuri de exterminare mai ușor.

Țări și tipuri de persecuții

Germania și Austria

- Sterilizări forțate (1934–1939);
- Lagăre de concentrare: Dachau, Buchenwald, Mauthausen;
- Zigeunerlager-ul din Auschwitz-Birkenau – peste 20.000 de romi închiși, mii exterminați.

În Germania, tratamentele inumane aplicate romilor au fost posibile printr-o lungă istorie de marginalizare. Măsurile de sterilizare forțată și interzicere a căsătoriilor au continuat politica de excludere care a început în perioada medievală (în special în Țările Române) și s-a perpetuat în timpul regimurilor interbelice.

Polonia (teritoriu ocupat)

- Deportări în lagărele de exterminare: Treblinka, Chelmno, Majdanek;
- Execuții în masă în păduri și sate izolate;
- Aproximativ 50.000–70.000 de romi uciși.

Franța

- Internare în lagăre speciale în sudul țării (ex: Montreuil-Bellay);
- Romii au fost ținuți ani de zile în condiții precare, chiar și după 1944;
- Confiscarea căruțelor, interzicerea circulației și a ocupațiilor tradiționale.

Țările Baltice (Lituania, Letonia, Estonia)

- Execuții rapide în masă, adesea împreună cu evreii;
- În unele cazuri, romii au fost uciși în totalitate în sate întregi.

Croația (stat fascist sub regimul Ustașa)

- Lagăre de exterminare: Jasenovac – „Auschwitz-ul Balcanilor”;
- Romii, evreii și sârbii au fost uciși cu cruzime;
- Estimări: peste 25.000 de romi exterminați.

Slovacia

- Romii obligați la muncă forțată în „coloniile speciale”;
- Deportări spre Polonia nazistă după 1944;
- Campanii de sterilizare și segregare instituționalizată.

Ungaria

- Inițial, tratament mai moderat;
- După ocupația germană (1944), romii au fost arestați și trimiși în lagăre;

- Mii de victime în ultimele luni de război.

Olanda, Belgia

- Romii arestați și trimiși în lagărele din Germania;
- Sterilizări și restricții severe de mișcare.

România (detaliat în Capitolul 5)

- Deportări în Transnistria;
- Circa 25.000 deportați, 11.000 decedați.

Tipologii de măsuri represive

Romii au fost persecutați prin:

- ✓ Legislație anti-romi (interzicerea ocupațiilor, circulației, reședinței);
- ✓ Înregistrare forțată și identificare rasială;
- ✓ Internare în lagăre de muncă sau concentrare;
- ✓ Execuții în masă în afara lagărelor, fără proces;
- ✓ Deportări în lagăre de exterminare;
- ✓ Sterilizare forțată și experimente medicale.

Exemplu de lecție comparativă pentru elevi

Profesorii pot propune o activitate în care elevii compară tratamentul romilor în două sau trei țări:

- Ce asemănări/diferențe apar între Germania, România și Franța?
- Ce surse avem despre aceste episoade?
- Ce tipuri de mărturii există?

Concluzie

Holocaustul împotriva romilor a fost un fenomen complex și răspândit în întreaga Europă. Lipsa unei politici centrale nu a însemnat lipsa unei intenții de exterminare. Prin cunoașterea acestui context, elevii pot înțelege cât de largă a fost rețeaua urii și cât de necesară este educația memoriei în toate colțurile continentului.

Capitolul 5: Cazul României – Deportările în Transnistria

Contextul politic și ideologic

După **ianie 1940**, România intră sub influența **Germaniei naziste**. În **septembrie 1940**, regimul condus de generalul **Ion Antonescu** instaurează un sistem autoritar,

antisemit și profund etnicist. Deși nu era o anexă directă a regimului nazist, România a adoptat propriile politici de purificare etnică, inclusiv împotriva romilor.

Ideologia promovată de autoritățile române considera romii „**indezirabili**”, „**elemente asociale**” sau „**paraziți sociali**”. Propaganda îi asocia cu vagabondajul, infraționalitatea, lipsa de productivitate. Aceste stereotipuri au fost folosite pentru justificarea deportărilor.

Regimul Antonescu a preluat și extins mentalitatea rasistă care existase anterior în România, unde **sclavia romilor** a fost o practică acceptată până în **1856**. Astfel, marginalizarea romilor și considerarea lor ca „bunuri mobile” a permis continuarea discriminării acestora în perioada interbelică și în anii 1940.

Transnistria – teritoriu al suferinței

Transnistria a fost o regiune aflată sub administrația României între **1941 și 1944**, situată între râurile **Nistru** și **Bug**. A fost transformată de regimul Antonescu într-o zonă de colonizare forțată și exterminare lentă, unde au fost deportați:

- evrei din **Basarabia** și **Bucovina**;
- romi din **Muntenia**, **Moldova** și **sudul Transilvaniei**.

Deportările romilor în Transnistria au fost un episod continuu al **politicii de marginalizare** care își are rădăcinile în **sclavia romilor** din trecut. Chiar și după emanciparea lor oficială, aceștia au rămas **excluși social** și vulnerabili în fața presiunii statale, tratându-i ca o problemă etnică și „asocială”.

Etapele deportării romilor

✦ **Mai 1942:** recensământul romilor

Autoritățile române au organizat un recensământ special al „romilor nomazi” și al celor considerați „periculoși”. Nu au fost consultați specialiști, ci s-a acționat pe baza unor criterii arbitrare (numărul de copii, lipsa ocupației, locuințe improvizate etc.).

✦ **Iunie–septembrie 1942:** două valuri de deportări

1. **Romii nomazi** (circa **11.000 persoane**): acuzați că nu au reședință fixă, ar fi „elemente suspecte”. Mulți trăiau în căruțe sau în așezări sezoniere.
2. **Romii sedentari** (circa **13.000 persoane**): considerați „periculoși” – pe baza trecutului penal, a reputației în comunitate sau a arbitrarului administrației locale.

! În total, **peste 25.000 de romi** au fost deportați, inclusiv **peste 13.000 de copii**.

Transportul și condițiile de deportare

Romii au fost transportați în:

- **vagoane de marfă** fără apă, hrană sau ventilație;
- **coloane pe jos**, supravegheate de jandarmi înarmați;
- **convoaie nesupravegheate**, în care au fost victime ale jafurilor sau violențelor.

Mulți au murit pe drum din cauza epuizării, a deshidratării sau a bolilor. Ajunși în **Transnistria**, au fost „cazați” în **sate părăsite, grajduri, bordeie**, câmpuri sau **clădiri în ruină**.

Viața în Transnistria

- Lipsa de hrană: rații subminime, adesea confiscate de autorități locale sau armata română;
- Boli: **tifos exantematic, dizenterie, tuberculoză**;
- Iarnă geroasă, fără îmbrăcăminte sau încălțăminte adecvată;
- Exploatarea copiilor și femeilor la muncă grea, fără plată;
- Decese în masă – uneori cadavrele nu erau îngropate timp de zile întregi.

 Aproximativ **11.000 de romi** au murit în Transnistria – copii, femei, bătrâni, adulți tineri – majoritatea din cauze „administrative”: foamete, frig, boli, lipsa asistenței.

Cazuri documentate și mărturii

„Când a murit mama, am tras-o într-o pătură și am pus-o sub un copac. Apoi am dormit lângă ea, până au venit jandarmii și au dus-o la o groapă comună.”
(mărturie publicată de Institutul Elie Wiesel)

„Aveam 10 ani. Ne-au dus cu trenul. Nu știam unde mergem. Acolo nu era nimic. A fost iarnă grea, am dormit pe lut rece. Surioara mea a murit în brațele mele...”
(mărturie orală, proiect Eternal Echoes)

„Ne-au scos din casă într-o dimineață și ne-au spus că mergem la lucru. Am mers pe jos mai multe zile, fără mâncare. Tata a murit pe drum. L-am lăsat într-o pădure.”
(mărturie din județul Prahova, arhive Elie Wiesel)

„Când a venit iarna, nu mai aveam nimic. Făceam foc cu scânduri luate din ruine. Copiii mureau noaptea. Era o liniște ciudată dimineața, când un cort întreg nu mai răspundea...”

(supraviețuitoare din zona Călărași, intervievată în 1998)

„Am fost în Transnistria trei ani. Mama a născut acolo. Fratele meu a murit la o lună. Nu l-a îngropat nimeni. L-am acoperit cu o cârpă și am plâns toată noaptea.”
(interviu realizat în cadrul proiectului „Eternal Echoes”)

Întoarcerea și tăcerea postbelică

După 1944, supraviețuitorii s-au întors acasă. Mulți au găsit casele ocupate sau distruse. Nu au primit compensații. Nu li s-a recunoscut suferința. Nu au fost sprijiniți cu hrană, haine, locuințe sau școlarizare pentru copii.

În perioada comunistă, tema deportării romilor a fost ignorată complet. Spre deosebire de evrei, romii nu au beneficiat de recunoaștere, nici măcar simbolică. Tăcerea a contribuit la perpetuarea discriminării și la pierderea memoriei istorice colective.

Concluzie

Deportarea romilor în Transnistria este unul dintre cele mai grave episoade de crimă în masă comise de statul român în secolul XX. Deși a avut caracter etnic și a implicat autorități centrale și locale, acest eveniment a fost multă vreme ascuns sau minimalizat.

Este esențial ca elevii din România să cunoască acest capitol de istorie națională pentru a înțelege pericolul stereotipurilor, al rasismului instituționalizat și al tăcerii complice.

Capitolul 6: Mărturii ale supraviețuitorilor

De ce sunt importante mărturiile?

Istoria nu este doar despre date, statistici sau decizii politice. Istoria este și despre viețile oamenilor simpli care au fost afectați direct. Mărturiile supraviețuitorilor sunt esențiale pentru a înțelege în profunzime dimensiunea umană a **Holocaustului împotriva romilor**. Ele oferă:

- o perspectivă personală și emoțională asupra suferinței;
- autenticitate și credibilitate faptelor istorice;
- un mod de a păstra vie memoria celor care nu au avut voce.

În contextul **sclaviei romilor** care a durat mai bine de 500 de ani, **mărturiile supraviețuitorilor** reflectă nu doar abuzurile din timpul **Holocaustului**, dar și efectele pe termen lung ale **marginalizării și dizolvării legăturilor sociale** impuse de sclavie. Aceasta este o parte fundamentală a istoriei lor, iar mărturiile din perioada pre-Holocaust sunt esențiale pentru a înțelege fundamentele urii și persecuției care au dus la **Samudaripen**.

Povești ale romilor deportați în Transnistria

„Aveam doar 9 ani. Țin minte ziua când am fost luați. Am mers pe jos zile întregi, până ni s-au spart tălpile. Mama a încercat să ne țină tari, dar a murit de foame într-o iarnă. Am îngropat-o cu mâinile noastre.”

(mărturie, județul Ilfov)

„Ne-au dus în căruțe până la gară. Acolo am fost băgați în vagoane. Am plâns tot drumul. Nu știam unde mergem. Era întuneric. O femeie a născut în vagon. Copilul a murit în acea noapte.”

(mărturie, județul Ialomița)

„În Transnistria, nu era nimic. Doar frig și foamete. Fratele meu s-a dus după o coajă de pâine. A fost împușcat. Avea 13 ani. L-am găsit abia a doua zi.”

(mărturie consemnată de Michelle Kelso).

Pentru mărturii complete vezi:

1. Adrian-Nicolae Furtună, *Romii din România și Holocaustul. Istorie. Teorie. Cultură*. Ediție trilingvă. Dykhta!: Popești Leordeni, 2018.
2. Adrian-Nicolae Furtună et al. *De ce nu plâng?... Holocaustul romilor și povestea lui adevărată*. Ediție trilingvă. CCCSRR, 2012.
3. Luminița Mihai Cioabă, *Romane Asva. Lacrimi rome*. Fundația Social-Culturală a Romilor „Ion Cioabă”: Sibiu, 2006.

Filme documentare:

1. „Sostar na rovas”, Centrul Rromilor „Amare Rromentza”, 2008, <https://www.youtube.com/watch?v=f3ZhyHNF4ww>
2. "O Samudaripen andar i Romania. Holocaustul romilor din România", Centrul de Cercetări Culturale și Sociale „Romane Rodimata”, 2018. https://www.youtube.com/watch?v=7_o4-luJRRl
3. „In numele statului .Holocaustul romilor”, Centrul Național de Cultură a Romilor, 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=WuDOKoFPFIs>

Experiențele din lagărele naziste din Europa Centrală și de Vest

„Tata a fost dus la **Auschwitz**. Nu s-a mai întors. Am aflat după război că fusese dus în **Zigeunerlager**. A fost gazat în 1944. Noi am rămas în Belgia, fără nimeni.”
(mărturie din diaspora romă din Belgia)

„La **Dachau**, am fost folosită pentru experimente. Aveam 14 ani. Mi-au injectat ceva în ochi. Nu mai văd bine nici azi.”
(mărturie din Austria)

Traumele fizice și psihologice lăsate de experiențele din lagărele de concentrare, inclusiv **Zigeunerlager-ul** din **Auschwitz**, sunt reflectarea abuzurilor care își au rădăcinile în **perioada sclaviei romilor**. Mulți supraviețuitori ai deportărilor din Transnistria au relatat cum viața în lagărele de concentrare sau de muncă le-a reamintit umilințele trăite de-a lungul decadelor de sclavie.

Dimensiunea transgenerațională a traumei

Pentru mulți dintre supraviețuitori, trauma deportării nu s-a încheiat în 1944. Nici în 1989. Mulți dintre ei nu au povestit nimănui ani întregi. Abia în ultimele decenii, prin proiecte educaționale și muzee ale memoriei, aceste voci au început să fie ascultate.

Traumele au fost transmise copiilor și nepoților prin:

- tăceri apăsătoare și rușine;
- lipsa de încredere în autorități;
- frică de discriminare sau represiune;
- dificultăți în integrarea socială.

Această dimensiune a traumei nu este doar legată de experiențele personale ale supraviețuitorilor, ci este și o reflecție a epocii sclaviei romilor. Frica de autorități, marginalizarea sistematică și rușinea trăită de generațiile anterioare au continuat să marcheze identitatea romă mult după abolirea sclaviei și deportările din Transnistria. Chiar și în perioada postbelică, românii au fost privați de drepturile lor fundamentale, iar multe dintre traumele lor nu au fost niciodată validate de societate. Aceste experiențe, transmise prin tăceri și frică, au fost perpetuate în comunitățile române, formând un cerc vicios de excludere socială și psihologică, care a continuat să afecteze integritatea lor emoțională și coeziunea socială. Astfel, efectele sclaviei nu s-au încheiat odată cu emanciparea legală, ci au persistat sub forma unei marginalizări sistematice și a unei traume intergeneraționale ce încă se resimte în prezent.”

Proiecte educaționale și arhive de mărturii

Mai multe inițiative au colectat mărturii ale supraviețuitorilor:

- Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România – **Elie Wiesel**;
- **Eternal Echoes – Voices from the Samudaripen** (platformă online);
- **TernYe** – Roma Genocide Remembrance Initiative;
- Arhivele **CNSAS** și interviuri documentare realizate post-1990.

Aceste surse pot fi integrate în activități educaționale prin:

- vizionare de mărturii video;
- exerciții de empatie și reflecție (jurnale fictive);
- interviuri cu membri ai comunității locale (acolo unde e posibil);
- dezbateri sau expoziții cu fragmente de mărturii.

Concluzie

Mărturiile sunt puntea dintre trecut și prezent. Ele nu doar documentează faptele, ci transmit emoție, umanitate și responsabilitate. Într-o lume în care negarea și uitarea încă persistă, vocea supraviețuitorilor este o armă puternică împotriva urii.

Capitolul 7: Recunoașterea oficială – 2 august, Ziua Europeană de Comemorare a Holocaustului Romilor

Ce s-a întâmplat pe 2 august 1944?

În noaptea de 2 spre 3 august 1944, regimul nazist a lichidat complet așa-numitul **Zigeunerlager** – sectorul destinat romilor din lagărul de la Auschwitz-Birkenau. Peste 2.897 de persoane – în special copii, femeii și bătrâni – au fost duse în camerele de gazare și ucise într-o singură noapte.

Aceasta a fost cea mai mare acțiune de exterminare în masă a romilor în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Mulți dintre cei uciși erau membri ai familiilor celor care fuseseră anterior folosiți pentru muncă forțată sau pentru experimente medicale. Această acțiune a fost un moment simbolic al exterminării masive a romilor, parte integrantă a **politicii rasiale naziste** și a **genocidului sistematic** care a avut loc pe tot teritoriul Europei.

Recunoașterea oficială la nivel european

Mult timp, **Holocaustul romilor** nu a fost recunoscut oficial de guverne, nici de organizațiile internaționale. Abia după anii 1990, odată cu deschiderea arhivelor și creșterea activismului rom, s-a început procesul de recunoaștere.

- În anul 2015, **Parlamentul European** a adoptat o rezoluție prin care:
- stabilirea 2 august ca **Ziua Europeană de Comemorare a Holocaustului Romilor**;
  - încuraja statele membre să includă această dată în calendarele oficiale;
  - recomanda integrarea în educație a istoriei genocidului romilor.

Recunoașterea acestei zile nu a fost doar un act simbolic, ci și un angajament concret pentru **educația viitoarelor generații** și pentru **recunoașterea suferinței romilor** ca parte a **memoriei colective europene**.

Recunoașterea în România

România a început să marcheze oficial această zi prin:

- evenimente organizate de **Ministerul Educației** în parteneriat cu **ISJ-uri**, școli și **ONG-uri**;
- ceremonii naționale (cu participarea autorităților, ambasadelor, comunității rome);
- activități educaționale în școli, sprijinite de **Institutul Elie Wiesel** și alte instituții publice;
- sprijin acordat inițiativelor civice rome care promovează cultura memoriei.

Este inclusă ca acțiune prioritară și în:

- **Strategia națională pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură (2024–2027)**, aprobată prin **HG nr. 540/2024**;
- planurile educaționale naționale transmise anual către inspectoratele școlare.

Importanța simbolică a acestei zile

Ziua de 2 august are o semnificație multiplă:

- marchează **vârful suferinței comunității rome** în timpul Holocaustului;
- oferă un cadru educațional pentru **reflecție, învățare și acțiune**;
- recunoaște oficial că **romii au fost victime ale unei politici de exterminare**;
- creează un moment în care **statul, cetățenii și școala** se reunesc pentru a spune: „Nu mai lăsăm uitarea să acopere adevărul.”

Această zi este un **reper istoric** și un **exercițiu de conștiință colectivă**, oferind tinerelor generații oportunitatea de a înțelege importanța **memoriei colective** și a responsabilității de a proteja **drepturile fundamentale ale tuturor cetățenilor**, indiferent de etnie.

Cum poate fi marcată această zi în școli

Activitățile pot include:

- lecții tematice despre **Holocaustul romilor**;
- lectură și analiză de **mărturii ale supraviețuitorilor**;
- expoziții artistice sau de fotografie;
- scrisori către memoria victimelor, creații literare și eseuri;
- colaborări cu **ONG-uri rome, muzee și istorici locali**;
- prezentări multimedia, proiecții de documentare și dezbateri.

Activitățile educaționale trebuie să includă **reflecții asupra trecutului**, dar și discuții despre **pericolele urii și discriminării** în prezent. Este important ca elevii să înțeleagă legătura dintre **Holocaustul romilor și luptele curente ale comunității rome pentru drepturile fundamentale**.

Concluzie

Recunoașterea suferinței trecute nu este doar un gest simbolic. Este o datorie a unei societăți care înțelege valoarea fiecărei vieți. Ziua de 2 august ne amintește că **memoria nu este o povară**, ci o responsabilitate. Și că educația, atunci când este sinceră și completă, devine un **scut împotriva urii**.

Recunoașterea **Holocaustului romilor** în această zi trebuie să devină o **prioritate educațională** continuă, iar tinerelor generații trebuie să li se insufle **empatia și respectul pentru diversitate**, pentru a construi o **societate mai justă și incluzivă**.

Capitolul 8: Ghid pentru profesori – Cum marcăm Ziua de 2 august în școli

---

Rolul școlii în cultivarea memoriei

Școala nu este doar un spațiu pentru transmiterea de informații, ci și un loc în care se formează **valori morale, empatie și responsabilitate civică**. În acest context, **marcarea Zilei de Comemorare a Holocaustului împotriva Romilor (2 august)** trebuie să devină un moment de **reflecție autentică** și de **solidaritate umană**.

Profesorii au un rol-cheie în transformarea acestei zile într-un **demers educațional semnificativ**, adaptat vârstei elevilor și specificului comunității școlare. Ei trebuie să creeze un cadru în care elevii să înțeleagă trecutul tragic, dar și să formeze atitudini și comportamente de respect față de diversitate.

Principii de abordare a subiectului

1. **Adecvarea la vârsta elevilor** – folosește limbaj și metode potrivite pentru nivelul de înțelegere al elevilor, astfel încât subiectul să fie accesibil și relevant.
  2. **Echilibru între emoție și analiză** – evită senzaționalul sau dramatismul gratuit, păstrând o abordare umană și empatică, care să ajute elevii să înțeleagă complexitatea situației fără a îi afecta emoțional prea mult.
  3. **Conectarea cu prezentul** – leagă lecțiile trecutului de problemele actuale, cum ar fi discriminarea, intoleranța și rasismul. Subiectul Holocaustului romilor este relevant pentru lupta continuă împotriva acestor probleme.
  4. **Respect față de comunitatea romă** – evită stereotipurile și vorbește despre romi ca parte a istoriei, culturii și societății românești. Este important să se sublinieze contribuțiile pozitive ale romilor la patrimoniul cultural și social.
-

Tipuri de activități recomandate

■ Lecții tematice integrate în curriculum

- La **istorie**: lecții despre regimul **Antonescu, Al Doilea Război Mondial, Transnistria și Holocaustul romilor**;
- La **limba română**: lectură de **texte** sau **mărturii** + **eseuri personale** despre discriminare și suferință;
- La **educație civică**: drepturile omului, forme de **discriminare, toleranță** și respectul pentru diversitate;
- La **arte**: realizarea de **afișe, colaje, picturi și instalații** cu tematica „**Memorie și demnitate**”.

Prezentări și dezbateri organizate de elevi

- Elevii pot realiza **prezentări** despre **Samudaripen și Holocaustul romilor**;
- Pot modera **mese rotunde** cu colegi din alte clase sau organiza evenimente de tip **dezbateri**;
- Pot organiza dezbateri: „**Este memoria o formă de justiție?**”
- Colaborarea cu **istorici și experți** locali pentru o înțelegere mai detaliată a evenimentelor istorice.

Ateliere artistice și proiecte creative

- **Dramatizări** sau **scenete** inspirate din **mărturii** și evenimente istorice;
- Realizarea unui **perete al memoriei** în școală, unde elevii pot adăuga mărturii sau crea lucrări artistice;
- Scrierea unor **scrisori către un supraviețuitor imaginar**, pentru a încuraja empatia și înțelegerea.

Vizite și colaborări externe

- **Excursii la muzee, monumente și expoziții temporare** despre **Holocaustul romilor**;
- **Parteneriate cu ONG-uri** române, **muzee și centre culturale** care se ocupă de **memoria Holocaustului**;
- **Invitați speciali**, cum ar fi **istorici locali, membri ai comunității române, supraviețuitori** ai Holocaustului, care pot vorbi despre experiențele lor.

Momente de reculegere și ceremonii simbolice

- Organizarea unui **minut de reculegere** în 2 august, la începutul zilei de școală;
- **Aprinderea unei lumânări** sau instalarea unui simbol vizual în curtea școlii, ca semn de respect și comemorare;
- Citirea unui fragment dintr-o **mărturie reală** a unui supraviețuitor sau din documentele istoriei.

Exemple de întrebări pentru discuții în clasă

- De ce a fost uitată suferința romilor timp de decenii?
- Ce putem face azi pentru a combate discriminarea?
- Ce înseamnă să ai curajul să spui adevărul, chiar și când doare?
- Care este rolul tău ca elev în păstrarea memoriei?
- Ce înseamnă educația pentru memorie în contextul promovării **toleranței și drepturilor fundamentale ale omului**?

Fișe pedagogice și resurse

În Capitolul 12 al acestui ghid sunt incluse modele de **fișe de lucru** pregătite pentru utilizarea directă în clasă. De asemenea, profesorii pot accesa:

- <https://rm.coe.int/deportari-din-romania-fise-de-informare-despre-istoria-romilor/16808b1c2c> - Deportări din România – Consiliul Europe
- www.eternalechoes.org – mărturii video, fișe, ghiduri educaționale și resurse multimedia;
- <https://www.inshr-ew.ro/> – proiecte educaționale românești, resurse despre Holocaustul romilor;
- www.romasintigenocide.eu – materiale educaționale pentru Ziua de 2 august;
- www.ikultura.ro – materiale video și proiecte educaționale;

Concluzie

Marcarea Zilei de 2 August în școală este mai mult decât un eveniment comemorativ. Este o ocazie de a-i ajuta pe elevi să **gândească critic**, să **simtă empatie** și să înțeleagă că responsabilitatea pentru un viitor incluziv începe în clasă.

Prin **acțiuni simbolice**, lecții bine structurate și implicare reală, profesorii pot transforma această zi într-o **lecție de viață** despre **toleranță, diversitate și respect reciproc**.

Capitolul 9: Resurse educaționale și bibliografie extinsă

De ce sunt importante resursele?

Predarea istoriei Holocaustului împotriva romilor necesită acces la materiale de încredere, relevante și adaptabile la nivelul de vârstă al elevilor. Informațiile trebuie să fie echilibrate, bine documentate și, pe cât posibil, însoțite de materiale vizuale, narative sau interactive.

Resursele prezentate mai jos sunt utile pentru:

- crearea de lecții tematice structurate;
- organizarea de activități extra-curriculare;

- fundamentarea unor proiecte interdisciplinare;
- aprofundarea subiectului de către profesori și elevi.

Resurse educaționale românești și internaționale

Cărți și publicații esențiale

- Radu Ioanid, Michelle Kelso, Luminița Mihai Cioabă (coord.) – **Tragedia romilor deportați în Transnistria 1942–1945. Mărturii și documente**
  - Michelle Kelso – **Samudaripen: Holocaustul uitat**
  - Ian Hancock – **We Are the Romani People**
  - **Marius Turda și Adrian-Nicolae Furtună – The Roma and the Question of Ethnic Origin in Romania during the Holocaust** – Articol despre deportările romilor în Transnistria și ideologia rasială din perioada Holocaustului.
  - **Marius Turda – În căutarea românului perfect** – Cartea explorează modul în care ideologiile rasiale au influențat percepțiile despre identitatea română și statutul romilor.
  - **UNICEF – Raport asupra drepturilor copiilor romi** – Un raport esențial care reflectă asupra discriminării și a accesului limitat la educație, sănătate și protecție socială a copiilor romi din Europa.
  - **Petre Petcuț – Rromii - sclavie și libertate: constituirea și emanciparea unei noi categorii etnice și sociale la nord de Dunăre : 1370-1914**, Editura Centrului Național de Cultură a Romilor, 2015.
- Analiză detaliată asupra evoluției și situației romilor în perioada modernă, inclusiv procesul de emancipare și integrare socială a acestora în România.
- **Marius Turda** - Eugenism și antropologie rasială în România 1874-1944 - analizează modul în care teoriile eugenice și conceptele de rasă au influențat gândirea științifică, politicile publice și identitatea națională în România în perioada menționată.

Platforme online și arhive digitale

- Broșura "O Samudaripen – Holocaustul Romilor" disponibilă pe site-ul Centrului Național de Cultură a Romilor (CNCR) [link broșură](#).
- www.eternalechoes.org – Platformă multimedia cu mărturii video, fotografii, interviuri și documente din mai multe țări europene, inclusiv România.

- www.eliewiesel.ro – Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România. Proiecte educaționale, publicații, conferințe, expoziții digitale.
  - www.romasintigenocide.eu – Proiectul „Roma Genocide Remembrance Initiative” – fișe pedagogice, ateliere, metodologii pentru predarea Samudaripen.
  - www.yadvashem.org – Secțiunea dedicată romilor. Enciclopedie online, articole academice, fotografii, mărturii, documente istorice.
-

Expoziții și resurse vizuale

- „**Dikh He Na Bister – Privește și nu uita**” – Expoziție internațională itinerantă, realizată de tineri romi din Europa despre genocidul împotriva comunității lor.
  - Auschwitz-Birkenau Memorial Museum – secțiunea **Zigeunerlager** – Imagini, planuri, obiecte și informații despre sectorul destinat romilor în lagărul Auschwitz II.
-

Proiecte educaționale și manuale alternative

- **TernYpe – European Roma Youth Network** – Programe de formare pentru profesori și elevi, materiale adaptate pentru liceu și gimnaziu.
  - Platforma **Shtetl.ro** – Oferă resurse educaționale despre memoria Holocaustului în România, inclusiv povești despre comunități rome.
  - Manuale alternative de istorie recentă – Publicate de Fundația Academia Civică, FDSC, organizații internaționale – secțiuni dedicate genocidului romilor.
-

Sugestii de utilizare a resurselor în clasă

- În lecții introductive: fragmente din mărturii sau documente;
  - În dezbateri: articole sau infografice;
  - În proiecte artistice: imagini, citate, afișe inspirate din expoziții;
  - În cercetare: elevii pot descoperi surse și realiza prezentări proprii;
  - În formarea continuă a cadrelor didactice: ateliere și webinarii tematice.
-

Concluzie

Accesul la resurse de calitate este esențial pentru o predare corectă și empatică. Acest ghid oferă o bază solidă, dar invită cadrele didactice să exploreze mai mult, să adapteze materialele și să creeze propriile activități inovatoare. Fiecare lecție despre Samudaripen este o investiție în conștiința civică a noii generații.

Capitolul 10: Cronologie istorică a persecuțiilor romilor în Europa

---

De ce o cronologie?

O cronologie istorică îi ajută pe elevi și profesori să înțeleagă evoluția în timp a marginalizării romilor, să plaseze evenimentele într-un cadru mai larg și să observe continuitatea unor atitudini discriminatorii care au culminat cu genocidul din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial.

Această cronologie oferă o privire de ansamblu asupra relației Europei cu populația romă de-a lungul secolelor.

Secolele XIV–XV

- Primele atestări documentare ale romilor în Europa (în Balcani, apoi în Europa Centrală și de Vest).
  - În Țările Române, apar mențiuni despre romi ca „robi țigani” (în mănăstiri, pe domenii boierești, la curtea domnească).
  - În Europa Occidentală, romii sunt percepuți ca „pelerini” sau „exotici” – dar repede apar interdicții de ședere și expulzări.
-

Secolele XVI–XVIII

- Apogeul marginalizării și al persecuțiilor:
    - o romii sunt interziși în orașe și târguri;
    - o sunt expulzați, închiși sau chiar executați pentru simpla lor prezență;
    - o în spațiul german, sunt catalogați ca „asociali periculoși”.
  - În Imperiul Habsburgic (Austria, Ungaria, Boemia), autoritățile promovează politici de asimilare forțată:
    - o interzicerea limbii romani;
    - o luarea copiilor romi și „reeducarea” lor în familii ne-rome;
    - o impunerea de nume „germane” și îmbrăcăminte standardizată.
-

Secolul XIX

- 1856 – Abolirea sclaviei romilor în Principatele Române (Moldova și Țara Românească).
- În lipsa unor politici de integrare, majoritatea foștilor robi rămân în sărăcie, fără pământ sau locuințe.
- Apar primele inițiative culturale în comunitatea romă: muzică, meșteșuguri, narativă orală.
-

Perioada interbelică (1918–1939)

- În multe țări europene, romii sunt tratați ca „problemă socială”:
    - o restricții de circulație, anchete sociale discriminatorii;
    - o dosare speciale ale poliției;
    - o interzicerea unor ocupații tradiționale.
  - În România:
    - o recensăminte etnice parțiale;
    - o romii nu au acces deplin la educație, sănătate sau proprietate;
    - o autoritățile locale practică excluderea și stigmatizarea.
-

1933–1945 – Ascensiunea nazismului și Holocaustul romilor

- 1933 – Hitler devine cancelar al Germaniei;
  - 1935 – Legile de la Nürnberg: romii sunt excluși din societate;
  - 1938 – Decretul Himmler: încep deportările și sterilizările;
  - 1941–1944 – exterminarea sistematică a romilor în lagărele din Polonia, Germania, Croația, Transnistria;
  - 2 august 1944 – exterminarea ultimilor romi din Zigeunerlager (Auschwitz-Birkenau).
-

1945–1989 – Perioada postbelică și tăcerea oficială

- 🚫 În blocul estic, Holocaustul împotriva romilor nu este recunoscut oficial;
  - 🇷🇺 În România comunistă:
    - o teme despre deportările în Transnistria sunt interzise;
    - o romii sunt „invisible” în politicile educaționale și culturale;
    - o se promovează o asimilare forțată, fără respect pentru identitate.
-

1990–prezent – Recunoaștere, memorializare, dar și provocări

- 1995 – Încep primele cercetări academice dedicate Samudaripen-ului;
- 2004 – În România, este înființat Institutul Elie Wiesel;
- 2015 – Parlamentul European stabilește 2 august ca Zi Europeană de Comemorare a Holocaustului Romilor;
- 2024 – România adoptă Strategia națională pentru combaterea antisemitismului, xenofobiei și discursului instigator la ură (HG 540/2024) – include acțiuni dedicate memoriei romilor.

Concluzie

Cronologia persecutării romilor de-a lungul istoriei nu doar subliniază amploarea și profunzimea discriminării, ci ne ajută să înțelegem cum prejudecățile și stereotipurile au fost perpetuate sistematic prin politici instituționale, legi și acțiuni violente care au culminat în genocidul din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Samudaripen-ul nu a fost un episod izolat, ci un rezultat al unei lungi istorii de marginalizare și persecuție, în care romii au fost percepuți, în mod eronat și inuman, ca o „problemă socială” sau ca „elemente periculoase” pentru societate. Astfel, această perioadă tragică reflectă nu doar un genocid fizic, ci și o distrugere sistematică a identității și demnității unei comunități.

Această cronologie istorică a persecuțiilor romilor evidențiază un proces continuu de discriminare, marginalizare și stigmatizare care s-a desfășurat pe parcursul mai multor secole. Această lungă perioadă de persecuție nu a fost un accident, ci o consecință directă a unor atitudini și politici rasiste, legiferate și instituționalizate, care au adâncit marginalizarea romilor și au justificat măsuri extreme. De la începuturile sclaviei romilor în Țările Române până la politica de exterminare a acestora în timpul regimului nazist, acest proces a fost alimentat de idei greșite și de prejudecăți care au dus la marginalizarea unui întreg popor. Înțelegerea acestei istorii este esențială pentru construirea unui viitor în care astfel de atrocități să nu mai fie posibile, iar educația pentru memorie să servească drept fundament pentru o societate mai justă și mai tolerantă.

Capitolul 11: Hărți cu deportările și lagărele majore

Rolul hărților în înțelegerea Holocaustului romilor

Hărțile sunt instrumente vizuale esențiale în procesul educațional, mai ales când vorbim despre evenimente istorice cu caracter geografic extins. Ele ajută elevii să:

- înțeleagă amploarea fenomenului genocidului;
- localizeze spațiile-cheie ale tragediei romilor;

- coreleze noțiunile abstracte (Transnistria, Auschwitz, Jasenovac) cu realități fizice;
- vizualizeze dimensiunea continentală a persecuției.

1. Rutele deportărilor din România spre Transnistria (1942)

📍 Puncte de plecare:

- București, Ilfov, Giurgiu, Călărași, Teleorman, Ialomița – zone cu concentrații mari de romi nomazi și sedentari.
- În total, peste **25.000 de persoane** au fost ridicate în vara și toamna anului 1942.

🚚 Traficul deportării:

- pe jos, cu căruțe sau trenuri de marfă;
- puncte de tranzit: Slobozia, Galați, Iași;
- traversarea Nistrului;
- zone de stabilire forțată: Golta, Berzovca, Bogdanovca, Tiraspol, Smerinca, Oceaikov.

🚩 Condiții: lipsă de hrană, frig, lipsă de adăpost, boli, mortalitate crescută.

Chiar și după abolirea sclaviei romilor în 1856, aceștia au continuat să fie marginalizați și stigmatizați, iar aceleași atitudini rasiste și discriminatorii care le-au marcat istoria de sclavie au alimentat tratamentele abuzive și deportările în Transnistria din 1942.

2. Harta lagărelor de concentrare și exterminare din Europa

🚩 Lagăre principale unde au fost internați sau exterminați romi:

- **Auschwitz-Birkenau (Polonia)** – Zigeunerlager (peste 20.000 de romi);
- **Dachau (Germania)** – lagăr de muncă forțată și sterilizări;
- **Buchenwald (Germania)** – internare, muncă silnică, execuții;
- **Ravensbrück (Germania)** – lagăr pentru femei; experimente pe rome;
- **Mauthausen (Austria)** – exterminare prin muncă;
- **Jasenovac (Croatia)** – lagăr controlat de regimul Ustașa; mii de romi uciși;
- **Lety și Hodonín (Cehia)** – lagăre speciale pentru romi;
- **Stutthof, Treblinka, Chelmno, Majdanek (Polonia)** – lagăre de exterminare.

3. Repartizarea victimelor pe regiuni europene (estimări)

Țară / Regiune	Estimare victime rome
Polonia	50.000–70.000
Germania / Austria	26.000+
Croatia (Jasenovac)	25.000–28.000
România (Transnistria)	11.000–13.000
Ungaria	5.000–10.000
Slovenia	5.000–7.000
Țările Baltice	3.000–5.000

Tară / Regiune	Estimare victime rome
Franța / Belgia	1.000–3.000

Total estimativ: **250.000–500.000 de victime rome** în Europa.

Utilizare pedagogică în clasă

Profesorii pot:

- proiecta hărți digitale interactive (Google Maps sau aplicații educaționale);
- lucra cu hărți fizice pe care elevii pot marca:
  - zone de deportare;
  - locuri ale lagărelor;
  - rute de deplasare;
- crea fișe de tip „călătoria unei familii rome” – elevii urmează parcursul pe hartă și scriu un jurnal imaginar.

Surse utile pentru hărți și materiale vizuale

- www.romasintigenocide.eu – hărți, infografice, linii temporale;
- www.yadvashem.org – secțiunea Roma & Sinti;
- Muzeul Auschwitz – planuri ale Zigeunerlager;
- Eternal Echoes – hartă interactivă a mărturiilor.

Concluzie

Dimensiunea geografică a Holocaustului romilor este esențială pentru înțelegerea caracterului sistematic și organizat al genocidului. Hărțile transformă informația abstractă într-o reprezentare vizuală clară și emoțională, esențială pentru predarea istoriei în școală. Înțelegerea deplină a amplitudinii acestui genocid nu ar fi posibilă fără contextualizarea spațială a persecuțiilor. Aceasta ajută elevii să înțeleagă legătura între atitudinile discriminatorii din trecut și tragediile la care au condus acestea, oferindu-le totodată instrumentele necesare pentru prevenirea repetării unor asemenea orori în viitor.

Capitolul 12: Fișe de lucru pentru lecții (pentru profesori)

Rolul fișelor pedagogice

Acest set de fișe de lucru este conceput pentru a sprijini cadrele didactice în organizarea de lecții, ateliere sau activități dedicate cunoașterii și comemorării Holocaustului împotriva romilor. Fiecare fișă propune o tematică specifică, metode interactive și întrebări de reflecție.

Activitățile sunt adaptabile în funcție de vârsta elevilor, disciplina predată și timpul disponibil.

Fișele de lucru sunt instrumente didactice esențiale pentru profesori. Ele permit structurarea lecțiilor în mod clar, stimulează gândirea critică și implicarea elevilor, și pot fi adaptate pentru diverse niveluri de vârstă.

Fișele de lucru conțin tematici variate și complementare – acoperind istorie, educație civică, arte, reflecție personală, empatie, memorie activă și gândire critică.

💡 Obiectivul este să ofere profesorilor un portofoliu flexibil de activități, pentru toate ciclurile de învățământ și stilurile de predare.

Următoarele modele pot fi folosite ca atare sau modificate de către cadrele didactice.

Fișa 1: Cine sunt romii?

Nivel recomandat: Clasele V–VIII

Obiectiv: Înțelegerea identității, culturii și istoriei romilor

Activitate: Împărțiți elevii în echipe. Fiecare primește o temă de cercetare:

- Originea istorică a romilor;
- Limba romani și dialectele;
- Ocupații tradiționale;
- Contribuții culturale (muzică, arte, meșteșuguri).

Sarcină: Echipele creează o prezentare (afiș, poster sau slideshow) și o prezintă clasei.

Întrebări de reflecție:

- Ce lucruri noi ai aflat despre romi?
  - Ce stereotipuri ai descoperit că nu sunt adevărate?
-

Fișa 2: Mărturia unui supraviețuitor

Nivel recomandat: Clasele VII–XII

Obiectiv: Dezvoltarea empatiei și a gândirii critice

Text: Se oferă un fragment dintr-o mărturie reală (vezi Capitolul 6).

Întrebări:

1. Ce emoții îți provoacă acest fragment?
2. Ce ai face dacă ai fi în locul copilului/omului descris?
3. Ce înseamnă „supraviețuire” din perspectiva martorului?

Extensie: Elevii pot scrie o scrisoare către personajul din mărturie sau un jurnal imaginar pe durata deportării.

Fișa 3: Analiza unui document istoric

Nivel recomandat: Clasele IX–XII

Obiectiv: Dezvoltarea competențelor de analiză critică

Document propus: Fragment din decretul de deportare a romilor (1942).

Întrebări:

- Cine a emis documentul? Ce autoritate avea?
- Ce limbaj se folosește? Ce exprimă formulările?
- Care este scopul documentului?
- Ce efecte produce asupra celor vizați?

Temă suplimentară: Creează o dezbatere pe tema: „Putem preveni astăzi repetarea unor astfel de acte administrative?”

Fișa 4: Împotriva urii – identificarea și combaterea discursului instigator

Nivel recomandat: Clasele VI–XII

Obiectiv: Identificarea stereotipurilor și formarea unui discurs respectuos

Activitate: Elevii citesc fragmente de comentarii reale (anonimizate) din spațiul online care conțin stereotipuri despre romi.

Sarcini:

- Identifică expresiile discriminatorii.
- Explică de ce sunt problematice.
- Reformulează mesajul într-un mod respectuos.
- Propune o reacție empatică, dar fermă, la discursul urii.

Fișa 5: Memorial vizual – Proiect interdisciplinar

Nivel: adaptabil

Activitate: Elevii creează o expoziție dedicată Zilei de 2 august, folosind:

- Desene, afișe, picturi;
- Fragmente de mărturii;
- Hărți și infografice;
- Obiecte simbolice (lumânări, pantofi goi, copaci ai memoriei).

Obiectiv: Transformarea spațiului școlii într-un loc al memoriei și al dialogului.

Fișa 6: Jurnalul unei familii rome deportate

Nivel recomandat: Clasele VI–XII

Obiectiv: Exercițiu de imaginație și empatie

Metodă: scriere creativă în rol

Sarcină: Elevii redactează o pagină de jurnal fictiv, ilustrând o zi din Transnistria.

Fișa 7: Harta suferinței

Nivel recomandat: Clasele VII–XI

Obiectiv: Vizualizare geografică a deportărilor

Metodă: hartă interactivă, marcaje

Sarcină: Elevii marchează pe o hartă rutele deportărilor din România și principalele lagăre din Europa.

Fișa 8: Scrisoare către trecut

Nivel recomandat: Clasele VIII–XII

Obiectiv: Reflecție morală, exprimare empatică

Metodă: scriere individuală

Sarcină: Elevii scriu o scrisoare adresată unei victime sau supraviețuitor al Holocaustului romilor.

Fișa 9: Adevăr sau stereotip?

Nivel recomandat: Clasele V–XII

Obiectiv: Demontarea prejudecăților

Metodă: dezbatere pe afirmații

Sarcină: Profesorul citește afirmații despre romi – elevii decid dacă sunt stereotipuri sau fapte.

Fișa 10: Film educațional + reflecție

Nivel recomandat: Clasele VI–XII

Obiectiv: Analiză audiovizuală și discuție

Metodă: vizionare urmată de dezbatere

Sarcină: Se vizionează un scurt documentar (ex: de pe Eternal Echoes), apoi se discută în cerc: Ce am aflat? Ce m-a marcat?

Fișa 11: Arborele memoriei

Nivel recomandat: Clasele V–VIII

Obiectiv: Participare simbolică la comemorare

Metodă: instalație colectivă în clasă

Sarcină: Fiecare elev scrie pe o „frunză” un mesaj de compasiune / lecție învățată. Se creează un arbore în sala de clasă.

Fișa 12: Testimoniale în imagini

Nivel recomandat: Clasele VII–XI

Obiectiv: Asociere între text și fotografie

Metodă: analiză vizuală + interpretare

Sarcină: Elevii primesc fotografiile istorice (lagăre, familii române, deportări) și fragmente de mărturii. Le asociază și explică legătura dintre ele.

Fișa 13: Întrebări pentru generația de azi

Nivel recomandat: Clasele IX–XII

Obiectiv: Gândire critică, legătura trecut-prezent

Întrebări:

- Ce înseamnă azi să fii tolerant?
- Ce forme ia rasismul în jurul nostru?
- Cum ne raportăm la memoria victimelor?

Fișa 14: Vocea elevului – campanie de conștientizare

Nivel recomandat: Clasele IX–XII

Obiectiv: Inițiativă civică, comunicare publică

Sarcină: Elevii creează o campanie de afișe, videoclipuri scurte sau postări online care să promoveze cunoașterea Holocaustului romilor.

Fișa 15: Ziua de 2 August – calendarul empatiei

Nivel recomandat: Clasele V–X

Obiectiv: Învățare prin simboluri și ritm

Sarcină: Elevii propun un „calendar al memoriei” cu 7 zile de reflecție înainte de 2 august, fiecare zi având un cuvânt-cheie: Aflăm – Ascultăm – Înțelegem – Simțim – Ne implicăm – Comemorăm – Promitem

Următoarele fișe se referă la perioada de dezrobire a romilor, un moment esențial în istoria lor, care a avut loc în 1844-1845, dar care nu a fost urmat de o integrare completă în societatea românească. De asemenea, aceste fișe sunt legate de contextul mai larg al discriminării romilor și al persecuțiilor suferite de aceștia în timpul regimului nazist, culminând cu genocidul din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. În completarea fișelor, elevii și profesorii pot utiliza următoarele surse informaționale suplimentare:

- [Dezrobirea țiganilor de Mihail Kogălniceanu](#)
- [Vasile Porojan de Vasile Alecsandri](#)

De asemenea, pot fi accesate alte resurse informative precum platformele online, arhivele digitale și materialele de la institutele de studii istorice relevante.

Fișa 16: Dezrobirea romilor – Tranziția de la sclavie la libertate

Nivel recomandat: Clasele VII–XII

Obiectiv: Înțelegerea procesului de emancipare a romilor în contextul istoric și social al Țărilor Române.

Activitate:

- Elevii vor citi fragmente din lucrarea lui Mihail Kogălniceanu, „Dezrobirea țiganilor” și din „Vasile Porojan” de Vasile Alecsandri.
- În grupuri mici, vor analiza implicațiile dezrobirii pentru comunitatea romă și vor discuta despre dificultățile cu care s-au confruntat romii chiar și după emancipare.

Întrebări de reflecție:

1. Ce măsuri au fost luate pentru a „emancipa” romii, iar ce dificultăți au întâmpinat aceștia în procesul de integrare?
2. Cum sunt descrise condițiile de viață ale romilor înainte și după emancipare în textele studiate?
3. Ce semnificație are „iertarea” și „dezrobirea” în contextul istoric?

Fișa 17: Impactul legii de emancipare a romilor asupra societății românești

Nivel recomandat: Clasele IX–XII

Obiectiv: Înțelegerea schimbărilor sociale și economice după abolirea sclaviei romilor.

Activitate:

- Elevii vor analiza legislația de emancipare a romilor din 1844 și 1845, comparând-o cu alte reforme sociale din acea perioadă.

- Ei vor discuta despre consecințele sociale ale acestei reforme pentru comunitatea romă și pentru societatea românească în general.

Întrebări de reflecție:

1. Care au fost principalele provocări cu care s-au confruntat romii după emancipare?
  2. Cum a afectat lipsa unui plan de integrare comunitatea romă?
  3. Ce ar fi trebuit făcut pentru a sprijini integrarea romilor într-o societate post-sclavie?
-

Fișa 18: Dezrobirea și Holocaustul romilor – Lecții pentru prezent

Nivel recomandat: Clasele VII–XII

Obiectiv: Conectarea procesului de emancipare a romilor cu tragedia Holocaustului.

Activitate:

- Elevii vor studia procesul de emancipare a romilor și vor analiza cum persecuțiile și discriminările post-abolire au contribuit la tragedia romilor în timpul regimului nazist.
- Ei vor realiza un proiect de grup în care să conecteze tematica dezrobirii cu ceea ce s-a întâmplat în perioada Holocaustului, punând accent pe ideologia discriminatoare care a perpetuat marginalizarea romilor.

Întrebări de reflecție:

1. Cum a influențat perioada post-dezrobire situația romilor în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial?
  2. Ce legături pot face între discriminarea romilor după emancipare și persecuțiile suferite de ei în timpul regimului nazist?
-

Fișa 19: Sclavia romilor în Țările Române – O privire asupra trecutului

Nivel recomandat: Clasele VII–XII

Obiectiv: Înțelegerea contextului sclaviei romilor în Țările Române și a impactului acesteia asupra dezvoltării ulterioare a comunității române.

Activitate:

- Elevii vor citi un fragment din „Dezrobirea țiganilor” de Mihail Kogălniceanu și vor discuta despre condițiile de viață ale romilor în perioada sclaviei.
- Elevii vor compara această perioadă cu alte forme de sclavie din istoria mondială, cum ar fi sclavia din America sau sclavia în Imperiul Otoman.

Întrebări de reflecție:

1. Ce face ca sclavia romilor să fie un fenomen unic în istoria Europei?
2. Cum influențează această perioadă percepția generală asupra romilor în societatea românească post-abolire?
3. Cum ar putea fi integrată această temă în învățătura actuală despre drepturile omului și emancipare?

Fișa 20: Mărturiile ale romilor emancipați – Trecutul și prezentul

Nivel recomandat: Clasele VIII–XII

Obiectiv: Înțelegerea experienței romilor emancipati și a dificultăților de integrare într-o societate post-sclavie.

Activitate:

- Elevii vor studia mărturiile ale romilor emancipați din perioada post-abolire și vor discuta despre impactul lipsei de sprijin pentru integrarea lor.
- Elevii vor compara mărturiile acestora cu cele ale supraviețuitorilor Holocaustului, pentru a înțelege cum marginalizarea continuă a dus la noi forme de persecuție.

Întrebări de reflecție:

1. Care au fost principalele dificultăți întâmpinate de romii emancipați imediat după abolirea sclaviei?
2. Cum a influențat emanciparea romilor relațiile lor cu restul societății și cum au contribuit aceste relații la marginalizarea lor?
3. Ce lecții putem învăța din aceste mărturii pentru a combate discriminarea astăzi?

Fișa 21: Dezrobirea și formarea identității rome

Nivel recomandat: Clasele VIII–XII

Obiectiv: Înțelegerea modului în care procesul de emancipare a contribuit la formarea unei identități rome distincte.

Activitate:

- Elevii vor analiza cum procesul de emancipare a romilor în Țările Române a contribuit la dezvoltarea unei conștiințe colective a comunității rome.
- În grupuri, elevii vor crea un colaj vizual sau o prezentare care să arate evoluția identității rome de la perioada sclaviei până la emancipare, folosind informațiile din sursele oferite și din alte resurse.

Întrebări de reflecție:

1. Cum a influențat abolirea sclaviei dezvoltarea identității culturale și sociale a romilor?
2. În ce măsură procesul de emancipare a romilor a fost un factor important în recunoașterea drepturilor lor în societatea românească?
3. Cum putem înțelege mai bine legătura dintre emancipare și cultura romă astăzi?

Aceste fișe au fost adaptate pentru a acoperi și contextul dezrobirii romilor, asigurându-se că sunt relevante pentru tema ghidului și oferă elevilor o înțelegere mai largă a procesului de emancipare și a legăturii acestuia cu perioada Holocaustului romilor.

Concluzie

Fișele propuse pot fi integrate în lecții de istorie, limba română, educație civică sau activități extracurriculare. Ele oferă cadrelor didactice un punct de plecare concret pentru discuții sensibile, dar esențiale. Adaptate corect, aceste activități contribuie la dezvoltarea gândirii empatică, a memoriei active și a conștiinței civice.

Capitolul 13: Cazuri exemplare de curaj și solidaritate

Scopul acestui capitol

În mijlocul tragediei și suferinței, au existat și raze de umanitate: oameni care au avut curajul să ajute, să reziste, să spună adevărul sau să-și păstreze demnitatea în condiții extreme. Aceste exemple sunt esențiale pentru a oferi elevilor un model de comportament moral și pentru a echilibra lecția istorică între suferință și speranță.

---

1. Ceija Stojka (Austria)

Supraviețuitoare, artistă și activistă romă

- A fost deportată împreună cu familia în lagărele de la Auschwitz, Ravensbrück și Bergen-Belsen.
  - După război, a devenit una dintre primele voci publice ale memoriei romilor în Austria.
  - A scris cărți, a ținut conferințe și a pictat scene din lagăr, transformând suferința în artă și educație.
  - A luptat pentru recunoașterea Holocaustului romilor și a fost distinsă cu numeroase premii pentru activitatea sa civică.
- „Dacă uităm, atunci ei vor muri din nou. Iar noi odată cu ei.” – Ceija Stojka

---

2. Settela Steinbach (Țările de Jos)

Simbol involuntar al suferinței romilor

- Fetiță de etnie romă olandeză, deportată la Auschwitz în 1944.
- Imaginea ei, surprinsă într-un vagon de tren privind printre scânduri, a devenit una dintre cele mai cunoscute fotografii ale Holocaustului.
- Mult timp s-a crezut că era evreică, dar cercetări ulterioare au confirmat că era romă.
- A devenit un simbol al inocenței și al suferinței copiilor deportați.

---

3. Supraviețuitorii romi din România Martori tăcuți ai unei tragedii ignorate

- Zeci de mii de romi au fost deportați în Transnistria. Cei care au supraviețuit au fost nevoiți să se întoarcă acasă fără sprijin, fără compensații și fără ca suferința lor să fie recunoscută.
- Mulți au tăcut decenii din rușine sau teamă, dar unii au început să depună mărturie în ultimele decenii, contribuind la recuperarea memoriei colective.
- Câteva dintre mărturiile lor sunt prezentate în Capitolul 6 și au stat la baza unor documentare, expoziții și cărți.

---

4. Ne-romi care au ajutat romi în timpul războiului Solidaritate în vremuri de frică

- În unele cazuri, localnici români, unguri, polonezi sau germani au ascuns familii de romi, le-au oferit hrană sau au intervenit pe lângă autorități pentru a-i salva.
- Acești oameni rar au fost recunoscuți oficial, dar gesturile lor au făcut diferența între viață și moarte pentru cei ajutați. Aceste acțiuni, deși izolate, au dovedit că și în cele mai întunecate vremuri există loc pentru compasiune și umanitate.

---

5. Activismul civic contemporan Tineri romi care transformă memoria în educație

- Astăzi, mulți elevi, profesori și lideri romi se implică în proiecte de comemorare și educație:
  - o campanii online despre 2 august;
  - o documentare și podcasturi;
  - o expoziții și ateliere în școli;
  - o platforme precum Eternal Echoes sau Roma Genocide Remembrance.
- Acest activism contribuie la formarea unei noi generații care își asumă istoria, o cunoaște și o transmite mai departe cu demnitate.

---

6. Curajul și solidaritatea înainte de dezrobire Solidaritate în perioada sclaviei

- Înainte de 1844-1845, romii din Țările Române au avut exemple de solidaritate din partea unor oameni care au încercat să le îmbunătățească condițiile de viață. Deși

romii erau considerați proprietăți ale boierilor, au existat boieri care au intervenit pentru a le ușura viața.

- De asemenea, în ciuda opresiunii, unii romi au avut curajul de a fugi din locurile unde erau închiși sau chiar s-au ridicat împotriva abuzurilor.
- În plus, exista o formă de solidaritate discretă din partea celor care ajutau romii prin acte de milostenie sau prin protejarea lor în fața autorităților. Aceste exemple de curaj au arătat, chiar și în condițiile de sclavie, dorința de libertate și demnitate a romilor.

✓ Propunere de activitate pentru profesori

Titlu: Modele de curaj

Sarcină: Elevii aleg unul dintre cazurile prezentate și creează:

- un afiș ilustrat + mesaj inspirațional;
- o scurtă scenetă / dialog imaginar cu personajul ales;
- o scrisoare „către un erou tăcut”.

Obiectiv: cultivarea respectului pentru valorile umane și curajul moral.

Concluzie

Istoria Holocaustului împotriva romilor nu este doar o poveste de suferință, ci și de curaj, rezistență și umanitate. Aceste cazuri exemplare pot deveni repere pentru elevi în construirea propriei identități morale și civice.

Capitolul 14: Combaterea discursului instigator la ură

👉 De ce trebuie să abordăm acest subiect?

Holocaustul împotriva romilor nu a apărut din senin. El a fost pregătit de decenii (sau chiar secole) de stigmatizare, marginalizare și ură. Discursul care i-a precedat – bazat pe stereotipuri, dezinformare și ideologii ale excluderii – a devenit treptat acceptabil, apoi oficializat, și în cele din urmă criminal. Astăzi, discursul instigator la ură rămâne un pericol real, mai ales în spațiul online, dar și în comunitățile locale sau chiar în mediul școlar.

🔴 Ce înseamnă discurs instigator la ură?

Este orice formă de exprimare – verbală, scrisă, vizuală – care promovează:

- **ură,**
- **dispreț,**
- **inferiorizare,**
- **violență simbolică sau fizică** împotriva unei persoane sau grup etnic, religios, sexual etc.

Exemple frecvente de discurs instigator la ură la adresa romilor

- „Toți romii sunt hoți.”
- „Nu vreau să-mi meargă copilul la școală cu țigani.”
- „Romii nu vor să muncească, doar cerșesc.”
- „Ar trebui expulzați.”
- Meme-uri rasiste, glume umilitoare, generalizări violente.

De ce e periculos?

Pentru că:

- normalizează discriminarea;
- deschide calea spre agresiuni verbale și fizice;
- izolează și traumatizează copiii și tinerii din grupurile vizate;
- subminează coeziunea socială și valorile democratice.

Rolul școlii în prevenirea și combaterea urii

Școala este un spațiu-cheie unde copiii:

- își formează primele opinii civice;
- învață să distingă adevărul de prejudecată;
- descoperă empatia și diversitatea.

Prin educație, putem preveni radicalizarea și intoleranța.

Concluzie:

Discursul instigator la ură față de romi nu a apărut brusc în timpul Holocaustului, ci a fost alimentat de mult timp înainte, inclusiv în perioada sclaviei. Această perioadă a fost marcată de ideologii rasiste și de excludere, care au fost folosite pentru a justifica sclavia romilor. De-a lungul decadelor și secolelor, romii au fost considerați inferiori și nu erau acceptați ca membri deplin ai societății, fiind văzuți ca „proprietăți” sau „muncitori inferiori”. Astfel, discursurile discriminatorii din perioada sclaviei au pregătit terenul pentru formele de ură și marginalizare care au culminat în genocidul romilor în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Activități educaționale recomandate

1. **Atelier de identificare a discursului urii**
  - o Elevii analizează exemple reale (comentarii, postări online, afișe).
  - o Discută: Este sau nu hate speech? De ce? Care sunt consecințele?
2. **Exercițiu de rescriere empatică**
  - o Se oferă un mesaj instigator.
  - o Elevii reformulează mesajul într-un mod respectuos și constructiv.

3. **Role-play: Martor activ / martor pasiv**
    - o Elevii joacă scenarii în care sunt martori la discriminare.
    - o Învăță cum pot reacționa, când să intervină, cui să ceară ajutor.
  4. **Campanie școlară: „Vorbele dor”**
    - o Elevii creează afișe, mesaje pozitive, colaje, podcasturi scurte.
  5. **Invitat special**
    - o Activist rom sau specialist în drepturile omului care discută cu elevii.
-

Cadru legal și instituțional

Pentru a combate discriminarea și discursul instigator la ură, România a adoptat un cadru legislativ cuprinzător. Iată o listă detaliată a principalelor acte normative relevante:

1. **Constituția României**

Articolul 30, alineatul (7): Interzice de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri. Constituția României;
2. **Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare**

Acest act normativ definește și sancționează toate formele de discriminare, stabilind cadrul legal pentru prevenirea și combaterea acestora în diverse domenii ale vieții publice. Consiliul Europei;
3. **Hotărârea Guvernului nr. 1194/2001 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD)**

Reglementează organizarea și atribuțiile CNCD, instituție responsabilă cu aplicarea legislației anti-discriminare și gestionarea Planului Național de Acțiune Împotriva Discriminării;
4. **Legea nr. 157/2018 pentru modificarea și completarea unor acte normative în domeniul prevenirii și combaterii discriminării**

Această lege aduce modificări și completări Ordonanței nr. 137/2000, consolidând măsurile de prevenire și sancționare a discriminării;

5. **Hotărârea Guvernului nr. 540/2024 privind aprobarea Strategiei Naționale pentru Prevenirea și Combaterea Antisemitismului, Xenofobiei, Radicalizării și Discursului Instigator la Ură**
Această strategie națională stabilește direcțiile și măsurile concrete pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură în România;
6. **Codul Penal al României**
Articolul 369: Sancționează incitarea publică la violență, ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane.;
7. **Legea nr. 504/2002 a audiovizualului**
Prevede obligația furnizorilor de servicii media de a nu difuza programe care conțin incitări la ură bazate pe rasă, religie, naționalitate, sex sau orientare sexuală;
8. **Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați**
Stabilește măsuri pentru asigurarea egalității de șanse și tratament între femei și bărbați, prevenind și sancționând discriminarea bazată pe sex;
9. **Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului**
Include dispoziții referitoare la protecția copiilor împotriva oricărei forme de discriminare și asigurarea respectării drepturilor lor. Acest cadru legislativ subliniază angajamentul României în protejarea drepturilor fundamentale și în promovarea unei societăți incluzive și tolerante.

Concluzie

Discursul urii este mult mai mult decât o simplă problemă de limbaj; este un indicator al valorilor și atitudinilor unei societăți. Cuvintele pot construi sau pot distruge, pot vindeca sau pot răni. Atunci când un discurs promovează discriminarea, ură și intoleranță, el devine o armă puternică care fragmentează coeziunea socială și duce la marginalizare. Este esențial să înțelegem că aceste cuvinte nu sunt doar expresii izolate, ci reflectă mentalități adânc înrădăcinate care au fost perpetuate de-a lungul istoriei. De aceea, abordarea discursului instigator la ură nu trebuie să fie doar o reacție la cuvintele pline de ură, ci o mărturie a unui angajament moral mai larg: acela de a construi o societate în care respectul și diversitatea sunt valori fundamentale.

Fiecare elev care învață să spună „nu” prejudecăților și „da” respectului contribuie nu doar la dezvoltarea sa ca individ, ci și la construirea unei societăți mai echitabile și mai empatică. Educația joacă un rol crucial în acest sens, iar școala devine, astfel, mult mai mult decât un loc de învățătura teoretică. Ea devine un teren al formării caracterului, al consolidării conștiinței civice și al promovării empatiei.

În această lumină, școala devine un loc în care nu doar cunoștințele sunt transmise, ci și valorile care ne definesc ca societate. Aici, tinerii nu învață doar despre istorie, literatură sau științe, ci învață cum să interacționeze unii cu alții, cum să respecte diversitatea și cum să devină cetățeni activi ai unei societăți pluraliste. Astfel, școala

este un spațiu esențial în formarea unor caractere puternice, responsabile și respectuoase, care vor contribui, pe termen lung, la combaterea prejudecăților și la promovarea unui dialog bazat pe respect și înțelegere.

Prin urmare, educația nu este doar o pregătire pentru viața profesională, ci o pregătire pentru viața în comunitate, în care fiecare individ are rolul său în a construi o lume mai bună.

Capitolul 15: Glosar de termeni utili

În predarea unei teme complexe și sensibile precum Holocaustul împotriva romilor, este esențial ca elevii să înțeleagă corect vocabularul specific. Acest glosar conține termeni fundamentali care apar frecvent în materialele istorice, în mărturiile sau în activitățile educaționale.

Poate fi folosit:

- ca suport pentru învățare înainte de lecții tematice;
- ca referință în proiecte și activități de grup;
- în activități de tip „Cuvântul zilei” în săptămâna comemorativă.

■ Termeni-cheie și definiții

- **Samudaripen (romani)** – „Ucidere în masă”; termenul utilizat de romi pentru a desemna genocidul suferit în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.
- **Holocaust** – Exterminarea sistematică a evreilor, romilor și altor grupuri de către regimul nazist și aliații săi, între 1933–1945. Termenul provine din greacă și înseamnă „ardere completă”.
- **Zigeunerlager (germană)** – „Lagărul țiganilor”; sectorul special din lagărul de la Auschwitz-Birkenau unde au fost închiși romii.
- **Transnistria** – Teritoriu situat între râurile Nistru și Bug, administrat de România în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. A devenit spațiu de deportare pentru mii de romi și evrei.
- **Eugenism** – Doctrină pseudostiințifică promovată de regimurile fasciste, care susținea „purificarea rasei” prin sterilizarea, separarea sau eliminarea persoanelor considerate „inferioare genetic”.
- **Deportare** – Transfer forțat al unor persoane către zone izolate, lagăre sau teritorii ocupate, cu scopul de a le exclude din societate.
- **Muncă forțată** – Activitate impusă de autorități în mod coercitiv, fără plată sau cu condiții inumane. A fost aplicată pe scară largă în lagărele naziste.

- **Auschwitz-Birkenau** – Cel mai mare complex de lagăre de exterminare nazist, aflat în Polonia ocupată. A fost locul unde au fost uciși peste un milion de oameni, inclusiv mii de romi.
- **Jasenovac** – Lagăr de concentrare situat în Croația, administrat de regimul fascist Ustașa. A fost locul exterminării a zeci de mii de romi, evrei și sârbi.
- **Sterilizare forțată** – Practică nazistă (și nu numai) de oprire a capacității de reproducere prin intervenții medicale asupra persoanelor considerate „nedemne” biologic.
- **Stereotip** – Judecată preconcepută, generalizare simplistă despre un grup de oameni (ex: „romii sunt...”). Stereotipurile stau la baza discriminării.
- **Discriminare** – Tratamente inegale sau nedrepte față de o persoană sau un grup, pe baza etniei, religiei, sexului, etc.
- **Memorie colectivă** – Modul în care o societate își amintește, comemorează sau uită evenimente istorice majore.
- **Comemorare** – Act simbolic sau ceremonial prin care se onorează memoria celor care au suferit sau au murit.
- **Negare a Holocaustului** – Refuzul de a accepta realitatea istorică a Holocaustului, adesea folosit ca formă de antisemitism sau rasism.
- **2 August** – Ziua Europeană de Comemorare a Holocaustului împotriva Romilor, stabilită de Parlamentul European în 2015.
- **Sclavie** – Instituția socială și economică în care persoane sunt private de libertate și forțate să lucreze fără plată, fiind deținute și controlate de stăpânii lor. În cazul romilor, sclavia a fost practică în Țările Române până în 1844-1856, iar romii erau considerați proprietate personală a stăpânilor lor, folosiți în diverse domenii, de la munci grele până la servicii casnice.
- **Robie** – Un termen care se referă la starea unei persoane care este sub controlul total al unui alt individ sau instituții, fără libertatea de a lua propriile decizii sau de a se deplasa. În contextul romilor, robia a fost o formă de sclavie reglementată legal în Țările Române, care a fost încheiată prin legea de emancipare din 1844-1856.
- **Emancipare** – Procesul prin care sclavia este abolită și persoanele care au fost supuse acestui sistem primesc drepturi și libertăți. În cazul romilor, procesul de emancipare a fost legiferat în 1844 în Moldova și în 1845 în Țara Românească, când romii au fost eliberați din robie, dar integrarea lor în societate a fost limitată de legi și politici discriminatorii care au continuat mult timp după abolirea sclaviei.
- **Stigmatizare** – Procesul de etichetare negativă a unui grup de oameni pe baza unor caracteristici percepute ca negative sau inferioare. În cazul romilor, acest proces de stigmatizare a fost un factor cheie în marginalizarea lor, atât în perioada sclaviei, cât și în perioada post-abolire.
- **Rasism structural** – Formă de rasism care este integrată în instituțiile și structurile societății, inclusiv în legi și politici. După emanciparea romilor, rasismul structural a continuat să le limiteze drepturile și accesul la resurse, perpetuând marginalizarea acestora.

Sugestii de utilizare a glosarului

- Crearea unui panou cu „Cuvântul zilei” în săptămâna comemorativă;
- Organizarea unui concurs de cultură civică cu termenii din glosar;

- Integrarea glosarului în lecții interdisciplinare (limba română, istorie, educație civică);
- Dezbateri pe termenii din glosar: Elevii pot alege un termen și să dezbată despre semnificația acestuia în diferite contexte istorice și sociale.
- Provocare de vocabular: Elevii își pot testa cunoștințele despre termenii din glosar prin jocuri de vocabular sau quiz-uri, având ca obiectiv să explice termenii într-un limbaj propriu.
- Aplicarea glosarului într-un proiect de cercetare: Elevii pot selecta un termen din glosar pentru a realiza un proiect de cercetare detaliat despre istoria acestuia și impactul său asupra societății.
- Crearea unei hărți mentale: Elevii pot crea o hartă mentală a termenilor din glosar, legând fiecare termen de exemple istorice și evenimente din trecut.
- Exercițiu de scriere creativă: Elevii pot scrie o poveste scurtă sau o poezie utilizând cât mai mulți termeni din glosar, pentru a înțelege mai bine semnificațiile și impactul acestora în contextul istoric.
- Împărtășirea poveștilor personale: Elevii pot discuta în grupuri mici despre modul în care termenii din glosar sunt relevanți în viața de zi cu zi sau în comunitățile lor, dezvoltând o legătură personală cu acești termeni.

Aceste activități vor ajuta elevii să înțeleagă mai bine termenii din glosar și să aplice acest vocabular în contexte practice, ceea ce va sprijini învățarea și reflecția asupra subiectelor sensibile din istoria romilor și a Holocaustului.

Bibliografie

1. **Ioanid, R., Kelso, M., & Cioabă, L. M. (coord.)** – *Tragedia romilor deportați în Transnistria 1942–1945. Mărturii și documente*. Polirom, 2009.
2. **Hancock, I.** – *We Are the Romani People*. University of Hertfordshire Press.
3. Furtună, Adrian Nicolae (Ed.), Chiriac, Bogdan, Negoii, Valentin, Giurgea, Florinela & Turda, Marius. (2020). *Deportarea în Transnistria a familiilor soldaților romi. Între „greșeli” administrative și imperative biopolitice. Studii de caz și documente de arhivă*. Popești-Leordeni: Dykhta! Publishing House.
- 4.
5. **Turda, M., & Furtună, A. N.** – *The Roma and the Question of Ethnic Origin in Romania during the Holocaust*. Critical Romani Studies Journal.
6. **Turda, M.** – *În Căutarea Românilor Perfect*. Polirom.
7. **UNICEF** – *Raport asupra drepturilor copiilor romi*. UNICEF România.
8. Petre Petcuț – *Rromii - sclavie și libertate: constituirea și emanciparea unei noi categorii etnice și sociale la nord de Dunăre : 1370-1914*, Editura Centrului Național de Cultură a Romilor, 2015.
9. Petre Matei, *Atitudinea autorităților române în anii '70 față de victimele Holocaustului în contextul despăgubirilor germane*, *Anuarul Institutului de Istorie »George Barițiu« - Series HISTORICA*, 2016, pp. 215-233.
- 10.

Platforme online și arhive digitale:

10. **Eternal Echoes – Voices from the Samudaripen**. (www.eternalechoes.org).
11. **Institutul Național pentru Studiul Holocaustului din România – Elie Wiesel** (www.eliewiesel.ro).
12. **Roma Genocide Remembrance Initiative** (www.romasintigenocide.eu).
11. **Yad Vashem – The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority** (www.yadvashem.org).

Expoziții și resurse vizuale:

14. www.ikultura.ro
15. *Dikh He Na Bister – Privește și nu uita*. Expoziție itinerantă realizată de tineri romi din Europa.
- 16.

Proiecte educaționale și manuale alternative:

16. *TernYpe – European Roma Youth Network*. Programe de formare pentru profesori și elevi.
17. *Shtetl.ro* – Resurse educaționale despre memoria Holocaustului în România.
18. Filmul „Dukhake lila / Scrisorile Durerii”. 2024. Centrul Național de Cultură a Romilor. <https://ikultura.ro/filme-culturale-educationale/dukhake-lila-scrisorile-durerii/>

Postfață: „De ce e important să ne amintim?”

Memoria Holocaustului împotriva romilor nu este doar o privire asupra unui trecut dureros, ci o responsabilitate pe care o avem în fața generațiilor viitoare. Nu este suficient doar să comemorăm victimele, ci și să onorăm curajul supraviețuitorilor, să recunoaștem nedreptatea uitării și să afirmăm puterea adevărului, chiar și în fața durerii. Timpul nu șterge aceste amintiri, iar uitarea acestui capitol tragic din istoria omenirii înseamnă periclitarea democrației, a drepturilor omului și a umanității.

Prin educație, avem un rol crucial:

- **Protejăm memoria celor care nu mai pot vorbi**, aducând în prim-plan poveștile nespuse ale celor care au suferit în lagărele de concentrare și exterminare.
- **Cultivăm empatie, curaj civic și respect**. În locul urii și al separării, învățăm să construim punți între oameni, să celebrăm diversitatea și să recunoaștem valoarea fiecărei vieți umane.
- **Prevenim ura și repetarea istoriei**, pentru că fiecare lecție din trecut ne poate ghida în prezent și în viitor. Fiecare moment de reflecție asupra acestei tragedii ne învață cum să combatem intoleranța, discriminarea și orice formă de extremism.

De asemenea, trebuie să ne amintim că sclavia romilor, o realitate care a marcat profund comunitatea romă, reprezintă o parte esențială a acestui capitol istoric. Dezrobirea, deși un act de emancipare juridică, nu a dus imediat la integrarea romilor în societatea românească. Sclavia romilor a lăsat răni adânci care au fost alimentate și de persecuțiile din perioada interbelică și în timpul regimului nazist. Astfel, memoria Holocaustului nu este completă fără înțelegerea contextului sclaviei și a modului în care efectele acesteia au continuat să modeleze destinul romilor.

Ziua de 2 august nu trebuie să fie doar un reper simbolic în calendar, o dată fixă în care ne amintim despre suferința celor care au pierit, ci trebuie să fie un exercițiu anual de conștiință, în care fiecare dintre noi se angajează activ pentru a preveni orice formă de discriminare și pentru a promova pacea și înțelegerea între toate comunitățile. De asemenea, este important ca societatea să se angajeze în mod constant în procesul de **integrare a romilor** în toate sectoarele vieții sociale, pentru a răspunde, în sfârșit, unui drept fundamental: dreptul la ECHITATE.

Prin educație și comemorare, contribuim la construirea unei culturi a memoriei vii. Asta înseamnă ca trecutul să nu fie doar un capitol uitat sau o poveste închisă în cărți istorice, ci o lecție continuă despre umanitate. Timpul nu trebuie să ne facă să uităm, ci să ne învețe mai bine despre greșelile făcute pentru a nu le repeta.

În această misiune, **profesorii, elevii și comunitățile sunt parteneri vitali**. Ei sunt cei care pot transforma acest ghid într-un instrument al conștiinței colective, un punct de plecare pentru discuții și activități care să adâncească înțelegerea și respectul față de memoria victimelor. Dacă prin acest ghid reușim să inspirăm chiar și o singură persoană să învețe, să acționeze și să răspândească aceste valori, atunci am reușit să aducem un omagiu celor care au suferit.

În încheiere, **memoria nu trebuie să fie tăcere, ci o lecție continuă**. De aceea, educația este cheia pentru a păstra această lecție vie, pentru a răspândi adevărul și pentru a construi o lume în care astfel de tragedii să nu se mai întâmple niciodată.

Ghid coordonat de Soc. Marian Daragiu, subsecretar de stat - Ministerul Educației și Cercetării, în colaborare cu Agenția Națională pentru Romi și Centrul Național de Cultură al Romilor – Romano Kher, 14 Aprilie, 2025.